

**Hrvoje Stančić (ur.), *Trust and records
in an Open Digital Environment*,
Routledge, str. 286, ISBN: 9780367436995**

InterPARES je međunarodni projekt koji istražuje trajno skladištenje i očuvanje zapisa u digitalnim sustavima. Misija uključuje razvoj teorije i metodologije potrebne za očuvanje i arhivu te pristup digitalnim podacima i digitaliziranoj građi u svim oblicima i elektroničkim servisima. Ova je knjiga skup studija koje su izravni nastavak studija objavljenih u prethodnim knjigama i imaju za cilj nastaviti kritički pregled regulativa i teorijskih i praktičnih pristupa te dati prijedloge temeljene na znanstvenim principima i principima najbolje prakse. Knjiga je podijeljena u 3 dijela: država, građani i dokumentacija odnosno forma dokumentacije, obrasci, izvješća, izvodi, zahtjevi, digitalno, analogno itd. U prvom dijelu naziva *Država* predstavlja se perspektiva države po pitanjima informacijskih servisa i podataka, njihovom pristupu i otvorenosti te sigurnosti i povjerenju. U drugom dijelu, *Građani*, perspektiva se mijenja i daje se pogled iz perspektive građana te pitanja privatnosti, kvalitete i interpretacije podataka, kao i povjerenja u *online* sustave, dok se u trećem dijelu stajalište prebacuje na dokumentarnu formu. Radovi su prikazani sekvencijalno i

logički se nadovezuju u zajedničkim ciljevima. Unapređenje učinkovitosti javnih službi, stvaranje i poboljšavanje zakonodavnog okvira te pravilnika i regulativa, implementacija osnovnih pravila i principa upravljanja informacijama, poboljšanje sustava upravljanja zapisima, razmjena te nacionalni i internacionalni pristup podacima različitih e-servisa, pitanja povjerenja u zapise i državne institucije, transparentnost poslovanja i objave dokumenata, povjerenje u rad u oblaku, percepcija podataka kreiranih digitalno, meta podaci i razni drugi pojmovi oko kojih se postavljaju brojna pitanja tema su odgovora koji daju smjernice i preporuke principom najbolje prakse. Autori na kraju knjige objavljuju i priloge u kojima daju formulare, upitnike, protokole i preporuke te kontrolne liste koraka koje su koristili prilikom studija i istraživanja. Knjiga donosi vrlo vrijedne rezultate dugogodišnjih istraživanja i preporučuje se svima uključenima u procese digitalizacije, e-servisa, organizacije pristupa zapisima, menadžmenta i upravljanja zapisima i dokumentima, očuvanjem arhivske građe, migracijom u radu u oblaku i slično.

The role of records managers and archivists in open government (Shepherd, Engvall i Flinn, 2020)

Autori su koristeći iskustva iz prakse tijekom četiri godine kroz intervjue s profesionalcima iz područja menadžmenta dokumenata i zapisa, arhivistike, upravljanja informacijama, digitalnih servisa, informacijske sigurnosti, IT te višega rukovodećeg kadra u Engleskoj nacionalnoj zdravstvenoj usluzi i lokalnim bolnicama, lokalnoj upravi i visokom obrazovanju odnosno sveučilištima, napravili studiju u kojoj iznose konkretne prednosti i nedostatke te korake i prepreke na koje su naišli prilikom uvođenja sustava otvorenog pristupa podacima prema javnosti. Uz spoznaje dobivene analizama, studije iznose i mišljenja spomenutih stručnjaka o mogućim problemima i preprekama koje će druge slične institucije imati prilikom planiranja i ostvarivanja otvorenog sustava pristupa informacijama.

Policies and standards for record-keeping and digital preservation (Guercio, Mata Caravaca i Varlamova, 2020)

Jedan su od ključnih preduvjeta za otvoreni sustav pristupa informacijama točno i strogo definirane politike i standardi za čuvanje podataka i digitalno očuvanje. Prilikom izrada ovih politika i standarda institucije i organizacije moraju uzimati u obzir brojne postojeće standarde, kao i primjere najbolje prakse. Autorice su napravile studiju u Španjolskoj, Rusiji i Italiji te

obradile podatke i objavile rad u kojem prikazuju naputke Europske unije o primjeni tehnologija i usluga u oblaku, ali i potrebu za dodatnim i strožim regulacijama istih usluga. Svaka država ima drugačije uspostavljene institucije koje se bave upravljanjem podacima te svaka ima svoje probleme izražene u ekonomskim, unutarinstitucijskim komunikacijama te pristupom podacima. Dodatno se naglašava visoka cijena koja se odražava gubitkom kvalitete informacija i svime ostalim što se gubi kad se predaju podaci s vlastite infrastrukture na infrastrukturu i uslugu u oblaku. Autorice ističu nedovoljno izraženu pozornost vlasti, institucija i organizacija prilikom potpisivanja ugovora s davateljem usluge u oblaku te izražavaju zabrinutost u rizicima pristupa poslovanju u oblaku bez adekvatnih komponenti politika i standarda, regulativa i zakona.

The impact of a legal framework for cloud computing on electronic recordkeeping and digital preservation (Allegrezza, 2020)

U nedostatku krovnog zakona svaka država iznosi svoje zakone i propise unutar zakonodavnog okvira. Ovo za uzvrat ima značajan utjecaj na rad u oblaku, pogotovo u segmentima podataka, čuvanja podataka i digitalnog očuvanja. Stefano Allegrezza izradio je studiju u kojoj je pokušao primijeniti kontrolnu listu *ITrust* naziva *Checklist for Cloud Service Contracts* na nacionalnoj razini u Italiji i kroz 4

studije slučaja, koje uključuju distinktivno različite usluge u kojima su institucije potpisale ugovore s pružateljem usluge u oblaku, došao do saznanja kako se u svima ponavljaju kritična pitanja. Iako su u Italiji definirani zakoni koji djelomično reguliraju rad u oblaku te prava, obveze i ostale aspekte, uključujući dio sigurnosnih, potrebna je krovna regulativa kroz ISO standarde i napatke prema kojima bi se definirali jednaki homogeni nacionalni zakoni.

Information governance – Nature and maturity practices in EU public administrations (Makhlouf Shabou, Anderfuhren i Lomas, 2020)

Jedan od koraka pri implementaciji otvorenog sustava pristupa informacijama jest upravljanje informacijama. Uz ovaj termin vežu se pojmovi kao što je etika, sigurnost procesa i sigurnost informacija, osobni podaci, GDPR i slični. Autori studije istražili su praksu upravljanja informacijama u javnom sektoru Francuske, Ujedinjenoga Kraljevstva i Ženeve (kantona i grada). Ciljevi su istraživanja zaključci izvedeni iz rezultata istraživanja koji trebaju pomoći u definiranju okvira upravljanja informacijama u javnom i privatnom sektoru. Tvrdi se kako je važno uspostaviti sustav upravljanja informacijama na svim razinama struktura u institucijama, od najviše do najniže razine, i prevladati uobičajene prepreke kao što je otpor djelatnika koji najčešće u početku smatraju kako je to samo jedan od

procesa njihove kontrole. Sustav upravljanja informacijama višedimenzionalan je i ključan u svim fazama produkcije, korištenja i arhive informacija, podataka i zapisa.

Governmental e-services (Casellas i Stančić, 2020)

Državni, regionalni ili gradski odnosno svi zajedno kao javni e-servisi sučelje su kojim javnost pristupa informacijama i podacima javnih službi. Upravljanje informacijama s upravljanjem dokumenata i zapisa temelj su svih pravilnika i napatuka u izgradnji otvorenog sustava pristupa informacijama. Autori Casellas i Stančić odradili su istraživanje u osam europskih država kroz dostupne e-usluge uključujući G2C (engl. *government to citizen*), G2B (engl. *government to business*) i G2G (engl. *government to government*). Objavljuju analizu rezultata, ali istraživanje nastavljaju detaljnije u e-servisima Gerona, Španjolska, gdje je zakonodavni okvir već definirao ključne aspekte. Nalazi i zaključci istraživanja donose vrijedne informacije svima koji tek počinju ili su već uključeni u ove procese.

Inter-organizational collaboration on e-government (Samuelsson i Stančić, 2020)

Povezivanje e-servisa unutar države direktno je ovisno o stupnju integracije, ali i suradnji između institucija. Međudržavno povezivanje e-servisa sve podiže na sljedeću razinu. Unutardržavna prijava na e-servise i im-

plementacija različitih oblika SSO-a (engl. *Single Sign On*) putem različitih sustava enkripcije, verifikacije i autentifikacija građana omogućuje jednostavan pristup. Postavljaju se pitanja oko primjene SSO-a između država. Izrada definicije regulatornog okvira te izrada smjernica i plana budućih aktivnosti pri ujedinjenju regulacijskih i zakonodavnih okvira je započela, ali je potrebna upravo spomenuta suradnja svih država. Unutardržavna institucionalna suradnja pri akviziciji IT sustava te sustava za digitalizaciju, informacijskih servisa, sustava za arhivu, sustava za menadžment zapisa, IT opreme i podrške i ostaloga izrazito je poželjna, čak do obvezne mjere. Ista se može primijeniti za cijelo područje EU-a po pitanjima globalnog sustava otvorenog pristupa. Autori Samuelsson i Stančić proveli su seriju istraživanja u svim državama EU-a po ovim pitanjima te u radu iznose svoje rezultate i preporuke.

Economic models for cloud storage (McLeod i Stančić, 2020)

Serverska infrastruktura, diskovni sustavi, podsustavi i potrebe rasta, električne instalacije i napajanja, mrežna aktivna i pasivna oprema, hlađenje, sustavi za sigurnosnu kopiju podataka, operativni sustavi, aplikativna rješenja, licence, održavanje, protupožarna zaštita, plaće IT djelatnika i još stotine crtica pronalaze put na ovu listu koja prikazuje mjesta troška jednoga podatkovnog centra (*data-*

centre). Ekonomski pokazatelji upućuju na prebacivanje s *on-premise* na *off-premise* način rada, odnosno rad u oblaku. McLoud i Stančić u ovom radu kroz dva istraživanja daju vrlo vrijedne rezultate i svoje stručno mišljenje o tome o čemu je potrebno voditi računa prilikom izračuna troškova diskovnog prostora te o pitanjima povjerenja u informacijske i informatičke sustave u oblaku.

Open data and privacy (Lowry i Sexton, 2020)

Open government data može se podijeliti na isključivo državne podatke i podatke koje država ima o svojim građanima. Potonji bi mogli biti unutar sustava otvorenih podataka, pod uvjetom anonimizacije ili nekoga drugog načina deidentifikacije podatka odnosno nemogućnosti povezivanja podatka s osobom. Međutim, i u ovome se kriju razni problemi. Autori Lowry i Sexton istražili su aspekte *open data* inicijative u UK-u te vezu s GDPR-om. Autori koriste perspektivu „odozgo“ i „odozdo“ (engl. *privacy from above* i *privacy from below*) u pojašnjavanju razlike pristupa podacima s razina javnog i privatnog sektora odnosno profita ili komercijalne eksploatacije te građana. Autori postavljaju pitanje: „Može li se privatnom ili javnom sektoru vjerovati da će raditi u najboljem interesu građana?“

Public trust in online records – The case of the UK care.data programme (McLeod i Childs, 2020)

Tijekom 2013. godine Nacionalna zdravstvena institucija Ujedinjenog kraljevstva pokrenula je inicijativu naziva *care.data* na području Engleske koje je cilj bio objedinjavanje i povezivanje svih podataka u zdravstvu, od svih različitih davatelja zdravstvenih usluga koji bi rezultirali podizanjem razina sigurnosti i brige za pacijente. Inicijativa je završila neuspjehom 2016. godine, a autorice McLeod i Childs u ovom radu predstavljaju tijek studije s pitanjima i preprekama koja su se pojavila. Ova pitanja uključuju transparentnost, korištenje podataka i svrhu takvog korištenja, tko sve i s kojim ovlastima može pristupiti tim podacima i za što sve te kome bi ti podaci služili. Ukupno javno nepovjerenje u državnu instituciju i u inicijativu rezultiralo je gašenjem inicijative, a rad donosi vrijedan uvid svima koji se pronalaze u začecima ovakve ili slične inicijative.

User perceptions of born-digital authenticity (Bunn, 2020)

Raznu dokumentaciju i izvratke iz matičnih knjiga danas možete zatražiti na dva načina. Prvi način je osobno na šalteru matičnog ureda, gdje ćete za plaćenu pristojbu dobiti ovjeren, ručno potpisan i/ili digitalno ispisani obrazac s traženim podacima. Drugi je način nekom od usluga e-Građani, gdje ćete isti dokument dobiti u nekom od digitalnih oblika,

najčešće u PDF-u na adresu elektroničke pošte. U oba slučaja neće se dobiti kopija originalnog dokumenta, već njegova digitalna izvedenica iz digitalizirane građe. Autorica Bunn u ovom radu istražuje i izvještava upravo o razlici doživljaja i povjerenja građana u digitalne dokumente i zapise. Autorica provodi eksperiment kroz nekolicinu dubinskih intervjua s primjerima digitalnih dokumenata i utvrđuje ljudsku spoznaju i percepciju izvornosti te stvarnosti dokumenta u vremenu i okruženju.

Usability of electronic record management systems (Koyuncu Tunç i Külcü, 2020) Digitalizirana informacija, dokument ili zapis, neovisno o veličini ili kompleksnosti unutarnje organizacije tvrtke, uglavnom se sprema na nekoliko poslužitelja i izvrši raštrkana po mrežnim resursima unutar organizacije na takav način da samo pojedini djelatnici u određenoj organizacijskoj strukturi znaju gdje je pojedino mjesto za spremanje dokumenata. Sa sustavom zapisa uglavnom je situacija još gora ili nepostojeća. U takvim slučajevima DMS (engl. *Document Management System*) ili ERMS (engl. *Electronic Record Management System*) rješava/ju najveći dio spomenutih problema. Razlika između DMS-a i ERMS-a je u tome što se ERMS bavi svim zapisima i njihovom pretragom, uključujući mjesto stvaranja, identitet stvoritelja, poveznice između zapisa, tko je kada i za što pristupio, tko ima ovlasti pristupa

i sve ostalo vezano za sve zapise, dok se DMS bavi samo organizacijom dokumenata, zajedničkim radom na dokumentima, pretragom i slično. ERMS sustavi uglavnom su nepotrebno komplicirani za krajnjeg korisnika te su autori u ovom radu predstavili rezultate studije koju su proveli upravo u identifikaciji problema u svakodnevnom radu s ERMS.

Education of records managers and archivists (Varlamova, Fionova, Kukarina, Lanskoj i Latysheva, 2020)

Napretkom tehnologija, interneta, digitalizacije građe, dokumenata kreiranih u digitalnom dobu, rada u oblaku te razvojem svih servisa, uključujući i same informacijske znanosti, poslovi, profesionalnosti i razine znanja u različitim znanostima potrebne su za obavljanje novih, ali i „starih“ poslova. „Stari“ poslovi, npr. knjižničarstvo, u su stalnom procesu evolucije uslijed promjene vremena i svijeta. Autori ovog rada dali su pregled situacije obrazovanja i strukture znanja u Rusiji prije i poslije bolonjskog procesa. Vrlo su detaljno usporedili poslovne funkcije s razinama znanja i kurikulum, iznijeli svoje rezultate istraživanja i dali preporuke za nove edukacijske profile te vrijedne informacije za sve koji prolaze sličan proces, ali i za one koji su prošli i dobili nezadovoljavajuće rezultate.

Preservation of website records (Schenkolewski-Kroll i Tractinsky, 2020)

U ovom radu autori iznose rezultate trogodišnjeg istraživanja s tri studije metodologije i procedura za procjenu statusa i stanja građe te prijedloga retencije i arhive. Ovu studiju proveli su na mrežnoj stranici Ministarstva vanjskih poslova države Izrael, pri čemu su uzimali u obzir popularnost, posjećenost i razne druge parametre dobivene putem Google Analyticsa, uz unutarnje podatke o novim člancima, novom materijalu te novim dokumentima objavljenim na stranicama. Korištena je i izvedena matematička formula kojom bi automatizirali procjenu, ali je za tumačenje rezultata potrebna ljudska interakcija. U obzir su uzeti i metapodaci te načini spremanja i obrade podataka i zapisa u ERMS sustavu.

Metadata description schemas of cultural heritage institutions in the context of interoperability (Külcü, Çakmak I Eroğlu, 2020)

Dok se za dio zapisa i dokumenata koji su po postanku kreirani digitalno te za dio zapisa koji svojom digitalizacijom ulaze u razne DMS ili ERMS sustave, tipizacijom, sadržajem i dogovornom strukturom mogu ispuniti metadata podaci, za knjižnice, muzeje i drugu arhivsku građu potreban je fokus na primjere dobre prakse, dogovor standarda i integracija. Autori su proveli istraživanje na institucijama kulturne baštine u Turskoj i iznose

prijedloge poboljšanja te preporuke za postupanje prema dobivenim rezultatima studije. U radu su prikazani vrijedni podaci o pristupima stvaranju podataka u digitalnom obliku o muzejskoj i arhivskoj građi, čime se građanima omogućuje pristup i pretraga podataka te stvaranje virtualnih muzeja i galerija.

Preservation of digital print masters
(Ivanjko, 2020)

Slično kao prethodni rad o muzejskoj građi, ovaj istražuje praksu depozita arhiva i knjižnica te obveze i sankcije izdavača prema nacionalnim i europskim zakonima. Ivanjko je istraživački upitnik poslao na 46 kontakata u 39 zemalja EU-a prema kontaktnim podacima nacionalnih knjižnica svih EU zemalja članica. Prema povratnim upitnicima analizirani su dostupni dokumenti i u ovom radu predstavljeni rezultati komparativnih analiza i primjera najbolje prakse arhive materijala već stvorenog u digitalnom obliku.

Blockchain in digital preservation
(Stančić, 2020)

U slučajevima digitalnih dokumenata, neovisno jesu li digitalizirani ili digitalno kreirani, na kraju ne dolazi šećer, već digitalni potpis ili pečat. Certifikati koji potvrđuju digitalne potpise izdaju su na određeno vrijeme i od određenih institucija te time stvaraju problem s arhivom i dokumentima kojima je certifikat istekao. Hrvoje Stančić u ovom radu predstavlja odličnu metodu u očuvanju digitalnih dokumenata upotrebom *blockchain* tehnologije. Iako se *blockchain* tehnologija najčešće koristi uz pojam kriptovaluta, za čije rudarenje je potreban *proof of work* vrlo kompleksnih izračuna koji dugo traju, autor u radu prikazuje vrlo brzo i učinkovito korištenje ove tehnologije za potvrđivanje identifikacije, autentičnosti i valjanosti potpisa i dokumenata, integriteta zapisa, potvrde postojanja dokumenata i sličnih procesa.

Igor Filko

Pashentsev, Evgeny (2020) *Strategic Communication in EU-Russia Relations, Tensions, Challenges and Opportunities*. Palgrave Macmillan, 375 pp.

Zbornik radova *Strateško komuniciranje u odnosima EU i Rusije: tenzije, izazovi i prilike* urednika Jevgenija Pašenceva, profesora na Diplomatskoj akademiji pri Ministarstvu vanjskih poslova Ruske Federacije, višeg istraživača na Sveučilištu Sankt Petersburg te profesora na Katedri za filozofiju moskovskog Državnog sveučilišta Lomonosov, objavio je londonski izdavač Palgrave Macmillan 2020. godine. Pašencev je autor petnaest publikacija, a neka od područja njegova akademskog rada su strateško komuniciranje Rusije i EU, Rusije i zemalja Latinske Amerike, umjetna inteligencija i društveni razvoj te utjecaj ruske propagande na Balkanu. Gost je predavač na svjetskim konferencijama, a jedna je od njih potaknula ideju za nastanak ove knjige o čemu Pašencev piše u *Uvodu*. Posljednju knjigu *Terorizam i napredne tehnologije u psihološkom ratovanju: novi rizici, nove mogućnosti za suzbijanje terorističke prijetnje* izdao je krajem 2020. s Darijom Bazarkinom (koja je ujedno i autorica dvaju poglavlja u recenziranom zborniku) te Gregom Simonsom.

Ovaj zbornik radova još je jedan dokaz esencijalne važnosti strateškog komuniciranja u moderno, tehnološki napredno vrijeme. Nakon SAD-a, pionira u ovom polju i države gdje je strateško komuniciranje odavno iz

akademskih krugova ušlo u visoku politiku, i ostali međunarodni čimbenici ozbiljnije pristupaju komuniciranju u globalno, digitalno vrijeme. Rusija, koja koristi drugačije termine za isto djelovanje posljednjih 15-ak godina, informaciju i komuniciranje u javnom prostoru smatra strateškim resursom čime je na određeni način izazvala reakciju i unutar država članica i institucija Europske unije, koje pogotovo od 2014. godine sve ozbiljnije pristupaju strateškom komuniciranju.

Temelj ovog zbornika radova svakako su politički odnosi između dvaju susjeda koje urednik Pašencev proučava kroz prizmu strateškog komuniciranja, ističući u gotovo cijeloj knjizi želju za sveukupno boljim odnosima između Rusije i Europske unije. Za autora je od velike važnosti trgovinsko partnerstvo dvaju aktera (EU je uvjerljivo najveći trgovinski partner Rusije i prva po broju direktnih investicija), s opaskom da izolacija Rusije najviše šteti samoj Rusiji s obzirom na to da je, kako to i sam autor priznaje, ali tek u 4. poglavlju, Rusija glavni opskrbljivač energetskim sirovinama EU-a, ukazujući time na neizbježnu međuovisnost dviju strana.

Početak trećega predsjedničkog mandata predsjednika Putina 2012. godine postalo je jasno da ruska unu-

tarnja i vanjska politika mijenjaju dotadašnji smjer. Rusija sve više od zemlje partnera postaje zemlja izazov, okreće se tradicionalnim, kršćanskim vrijednostima, negira međunarodni poredak i vladavinu prava, započinje nikad proklamirani, ali očigledan sukob s „kvarnim, liberalnim, zapadnjačkim sustavom“, neharmoniziranim s aktualnim međunarodnim tendencijama. Kao instrument kojim želi dokazati svoju ispravnost postupanja služi se strateškim komuniciranjem, odnosno informaciju, kao i naftu i plin, počinje koristiti kao instrument utjecaja na međunarodnom planu.

Pašencev je knjigu podijelio u tri cjeline, prva je *Strateško komuniciranje EU i Rusije: tendencije i kontroverze*, druga *Strateško komuniciranje EU i Rusije: politički i ekonomski aspekt* i treća *Sigurnosna dimenzija strateškog komuniciranje EU i Rusije*. Sam Pašencev strateško komuniciranje definira kao sinkronizaciju radnji, riječi i slika državnih, međudržavnih i nedržavnih aktera o najvažnijim i dugoročnim pitanjima.

Jedan od zaključaka autora u Zborniku jest i da je strateško komuniciranje između Rusije i EU zastarjelo, a kao jedan od najznačajnijih problema u odnosima Rusije i EU autori ističu činjenicu da EU i SAD žele „pozapadnjačiti“ Rusiju, čemu se ona opire. Rusija je Europa, ali ne i Zapad (Godsev, 2007). Autori se slažu da do pomaka u odnosima neće doći ako ne dođe do promjene politike u Moskvi i Bruxellesu te da će odnos ostati „napet“. Kao jedan od glavnih razloga

ističu nespremnost ruske političke nomenklature na promjenu vlastite politike, koja se je od 2012. godine razvila u „putinizam“, ideologiju u koju su integrirani raznovrsni politički, ekonomski i sigurnosni interesi današnje Rusije.

Za one koji smatraju da ekonomski interesi determiniraju političke sedmo poglavlje, *Suzbijanje američkih protivnika putem sankcija: psihološki aspekt i njegovo značenje za odnose EU-a i Rusije*, daje argumente u kojima je istaknuto da čak ni sankcije uvedene od strane EU-a i SAD-a prema Rusiji, a koje utječu na ruski ukupni ekonomski razvoj, neće službeno Moskvu natjerati na promjene.

Knjizi na objektivnosti svakako daje činjenica da su autori pojedinih poglavlja i ne-ruski profesori sa sveučilišta u SAD-u i Europi. Istovremeno, autori nisu dijelom akademske i *think-tank* elite, čiji radovi imaju kudikamo veći odjek na prostoru od Lisabona do Vladivostoka, ali i šire. Međutim, ovaj zbornik radova svojom je sveobuhvatnošću, pa i svojim jasnim i jednostavnim stilom, odličan izvor informacija ne samo studentima strateškog komuniciranja, već i politolozima, ali i svima onima koje zanimaju suvremeni odnosi Rusije i Europske unije. Ono što je prevladavajući lajtmotiv ovog zbornika jest stalno prisutan pesimizam glede aktualnih, ali i budućih odnosa dvaju aktera, unatoč njihovoj ekonomskoj, zemljopisnoj, povijesnoj, ali i kulturnoj međuzavisnosti.

Tea Kvarantan Soldatić

Međunarodna online konferencija *Communication Management Forum - Post pandemijski svijet: loša slika ili dobra prilika?*, Edward Bernays Visoka škola za komunikacijski menadžment, Institut za društvena istraživanja i Institut za turizam, 19. i 20. ožujka 2021.

Četvrto izdanje međunarodne znanstvene konferencije *Communication Management Forum* održano je u organizaciji Edward Bernays Visoke škole za komunikacijski menadžment, Instituta za društvena istraživanja i Instituta za turizam, uz pokroviteljstvo Ministarstva znanosti i obrazovanja. Konferencija pod nazivom *Post pandemijski svijet: loša slika ili dobra prilika?* održana je 19. i 20. ožujka 2021. godine, virtualnim putem. Na ovoj multidisciplinarnoj konferenciji sudjelovalo je preko 250 autora i sudionika iz nekoliko zemalja, uz dva plenarna izlaganja, okrugli stol i sto usmenih izlaganja podijeljenih u dvadeset tematskih sekcija. Stručnjaci iz područja komunikacija, turizma, sociologije, psihologije i ekonomije nastojali su dati odgovore na pitanja kako su promjene u 2020. godini utjecale na čovjeka, interpersonalnu komunikaciju i turizam te kakav nas svijet očekuje po završetku pandemije bolesti COVID-19 u spomenutim područjima i djelatnostima. Prvi dan konferencije otvoren je plenarnim izlaganjima ključnih govornika, od kojih je prvi bio Jeremy Samp-

son, izvršni direktor zaklade Travel, vodeće nevladine organizacije u sektoru putovanja i turizma. Sampson je u svom izlaganju na temu *Build Back Better? Re-defining Success so that Tourism Builds Forward* iznio svoje viđenje oporavka turizma kao jedne od industrijskih grana na koju je COVID-19 kriza imala najveći utjecaj. Posljedice koje je pandemija ostavila u području turizma vidljive su ne samo stručnjacima i djelatnicima u turizmu već i cijeloj populaciji zbog ograničenja putovanja u pandemiji. Industrija turizma poprima potpuno novu dimenziju, a jedan je od načina prilagodbe ponuda novih sadržaja putem virtualnih posjeta i šetnji muzejima, što je mnoge turističke destinacije približilo različitim ciljnim skupinama. Iako se doživljava u turizmu ne može nadomjestiti virtualnim iskustvom, mnoge su institucije i destinacije iskoristile različite digitalne platforme kako bi se i u pandemijskim okolnostima svjetskih razmjera repositionirali, rebrandirali i tako približili starima, ali i potencijalno novim posjetiteljima. Sampson je istaknuo kako je turizam prije pande-

mije bio fokusiran na masovnost, a kako se posljedično u samoj pandemiji potpuno promijenio koncept funkcioniranja turizma jer su se dio-nici fokusirali na što kvalitetniju ponudu kako bi privukli turiste koji će im se vraćati i u budućnosti.

Antropolog izv. prof. dr. sc. Dan Podjed sa Sveučilišta u Ljubljani, drugi ključni govornik, održao je predavanje na temu *Understanding Homo Covidensis – A Human of the Covid Age*, otkrivajući tko je Homo Covidensis i kako vidi budućnost čovjeka u 2050. godini. Čovjek se iz realnog života prebacio u *online* okruženje i tome se treba prilagoditi, ali se s tim ne treba u potpunosti pomiriti. Podjed ističe kako uvijek ostaje otvoreno pitanje na kakav će se način čovjek u antropološkom smislu prilagoditi novim okolnostima, lišenim socijalnih kontakata.

Što možemo očekivati nakon završetka pandemije, postoje li i koje su to dobre prilike i šanse koje se mogu iskoristiti, koji su izazovi funkcioniranja u *online* okruženju, koje se nove perspektive otvaraju u propulzivnim sektorima turizma i komunikacija te kako je pandemija bolesti COVID-19 promijenila medijski prostor, samo su neke od tema o kojima su na okruglom stolu raspravljali moderator i supredsjednik Programskog odbora konferencije doc. dr. sc. Branko Ančić i ključni govornici.

Uz rasprave vezane uz promjene i prilike koje nam je donijela pandemija

bolesti COVID-19, sudionici i izlagači konferencije predstavili su rezultate svojih istraživanja, kao i svoje istraživačke projekte, a neki od njih bavili su se pitanjima infodemije, odnosu pandemije i mentalnog zdravlja, učenja na daljinu, učinkovitosti *online* sastanaka, digitalnog turizma, strateške i krizne komunikacije tijekom pandemije i mnogim drugima. Prvi dan konferencije održano je 40 izlaganja, dok je drugi dan konferencije 160 autora izložilo čak 60 radova iz područja komunikacija, turizma, psihologije, ekonomije i politike.

Autori su osobito analizirali način medijskog izvještavanja o pandemiji, kao i zainteresiranost publike za istaknute teme pri čemu su veliku pozornost na konferenciji privukle teme o *online* nastavi i dezinformacijama u medijima, osobito onima vezanima uz samu pandemiju. S obzirom na ne-svakidašnje okolnosti u sektoru turizma, sudionici konferencije nastojali su istražiti i analizirati nove okolnosti u kojima su se našle i turističke destinacije. Promjenom paradigme iz masovnog u individualno, usmjerenost prema specifičnim potrebama gosta te kreiranje novih i kreativnih sadržaja u turističkoj ponudi samo su neki od mogućih odgovora na globalnu krizu koja zahtijeva brzu i inovativnu reakciju i adaptaciju.

Većina stručnjaka na konferenciji složila se sa zaključkom kako nas je pandemija naučila koliko je rizično predviđati promjene u budućnosti pa su u

skladu s tim i nove krize očigledna mogućnost. Prilagodba i otpornost dva su ključna pojma korištena tijekom izlaganja i rasprava, a da kriza može biti i izazovna prilika za promjenu u poslovnom i privatnom životu pojedinca, društva ili organizacije, zaključak je ovogodišnje *online* konferencije *Communication Management Forum*.

Odgovore na ključna pitanja postavljena na konferenciji iz više znanstve-

nih područja i najbolje recenzirane radove bit će moguće pronaći u čak četiri znanstvena časopisa, od toga tri indeksirana u znanstvenim bazama SCOPUS i Web of Science Core Collection – ESCI, odnosno posebnim izdanjima znanstvenih časopisa *Turizam*, *Sociologija i prostor*, *Medijska istraživanja* te *Communication Management Review*.

Mia Flander Tadić
i Ivana Schildenfeld

Panel-rasprava *Kako povećati razinu medijske pismenosti u Hrvatskoj?*, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku, 23. travnja 2021. godine

Na Akademiji za umjetnost i kulturu u Osijeku 23. travnja 2021. godine održana je panel-rasprava na temu *Kako povećati razinu medijske pismenosti u Hrvatskoj?* kao završni i središnji sadržaj trodnevnog događaja *Dani medijske pismenosti na AUK-u 2021.*, koji je od 21. do 23. travnja 2021. organiziran na Odsjeku za kulturu, medije i menadžment Akademije. Ova je panel-rasprava ujedno bila jedan od glavnih događanja ovogodišnjih nacionalnih *4. Dana medijske pismenosti* koje su organizirali Agencija za elektroničke medije i Ured UNICEF-a za Hrvatsku te brojni drugi partneri, a pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture i medija te Ministarstva znanosti i obrazova-

nja. Cilj je ovog projekta osvijestiti javnost o važnosti medijske pismenosti i osigurati što većem broju građana, posebice djeci i mladima, prigode za učenje o medijima.

Na panel-raspravi sudjelovali su neki od vodećih stručnjaka za područje medijske pismenosti u Hrvatskoj: Jasna Vaniček-Fila, ravnateljica Uprave za medije i razvoj kulturnih i kreativnih industrija u Ministarstvu kulture i medija RH; prof. dr. sc. Nada Zgrabljčić Rotar, suradnica na Sveučilištu VERN⁷ i glavna urednica časopisa *Medijska istraživanja*; prof. dr. sc. Danijel Labaš, predstojnik Odsjeka za komunikologiju Fakulteta hrvatskih studija i predsjednik Društva za komunikacijsku i medijsku kulturu te

Ana Dokler, glavna urednica internet-skog portala medijskapismenost.hr i koordinatorica projekta Dani medijske pismenosti. Moderator je bio Tomislav Levak s Odsjeka za kulturu, medije i menadžment Akademije. Na početku je Martina Chapman, neovisna savjetnica za medijsku pismenost i digitalno uključivanje iz Irske, preko platforme Zoom održala uvodno izlaganje u okviru kojeg je pokazala irska iskustva i neophodnost zajedničkog djelovanja više dionika na razvoju medijske pismenosti i kritičkog razmišljanja. Tijekom dvosatne rasprave uživo – uz njezino izravno praćenje posredstvom tri internetske platforme – obuhvaćene su mnoge zanimljive teme, poput aktualnog stanja i važnosti medijske pismenosti (posebice u doba pandemije i infodemije) u Hrvatskoj i Europi te potrebe stvaranja mreža medijske pismenosti. Kao pozitivni hrvatski primjeri izdvojeni su projekti i aktivnosti koje u cilju razvoja medijske pismenosti proteklih godina provode Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu (osobito u sklopu njihova projekta

Djeca medija), Agencija za elektroničke medije, portal medijskapismenost.hr te dio obrazovnih institucija i nevladinih udruga sa suradnicima i partnerima. Sudionici rasprave na dosadašnjoj su i budućoj potpori zahvalili Ministarstvu kulture i medija, Ministarstvu znanosti i obrazovanja, Uredu UNICEF-a za Hrvatsku, ali i medijima koji sve više i kvalitetnije prate opisane aktivnosti i programe. Panelisti su se složili kako su, u cilju povećanja razine medijske pismenosti u Hrvatskoj, neophodni nacionalni pristup i stvaranje strategije za daljnji razvoj medijske pismenosti, uvođenje kontinuiranoga medijskog opismenjavanja u formalni obrazovni sustav, a posebice jače uključivanje svih potencijalnih dionika. Stoga su zaključno uputili poziv na daljnju suradnju Hrvatskom novinarskom društvu, Hrvatskoj radioteleviziji kao javnom medijskom servisu i svim drugima zainteresiranima za unaprjeđenje edukacije i znanja o medijskim temama i pitanjima.

Tomislav Levak

Započeo međunarodni znanstveni projekt o europskom visokoškolskom obrazovanju novinara u digitalnom okruženju

Institucionalni znanstveni projekt *Visokoškolsko obrazovanje novinara u digitalnom okruženju (Higher Education of Journalists in a Digital Environment - HEJDE)*, usmjeren je istraživanju mogućnosti, perspektiva i izazova koje digitalno okruženje donosi i/ili postavlja u/pred akademsko obrazovanje novinara u Hrvatskoj i Europi. Riječ je o trogodišnjem projektu (siječanj 2021. – siječanj 2024.) kojeg financira i čiji je nositelj Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije (FITIKS) Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli.

Ključne aktivnosti projekta su:

1. Istraživanje digitalnog krajolika visokoškolskog obrazovanja novinara u Europe unutar čega će se izraditi javno dostupna interaktivna mapa studijskih programa koji obrazuju novinare u EU, organizirati virtualna međunarodna znanstvena konferencija *13. medijski dijalozi* s ciljem znanstvenog promišljanja o edukaciji za medije u digitalnom okruženju i objaviti niz znanstvenih radova u međunarodnim znanstvenim časopisima *Medijska istraživanja* te *Medijski dijalozi*.

2. Istraživanje potrebe i/ili prilike za uvođenjem prvog *online* studija novinarstva na hrvatskom jeziku (specijalističkog poslijediplomskog), koji bi bio namijenjen potencijalnim studentima iz Hrvatske i zemalja okruženja

3. Kreiranje digitalne zbirke literature na temu obrazovanja novinara te

4. Izrada digitalne baze filmova, koji mogu služiti kao digitalno nastavno sredstvo za rad u visokoškolskoj nastavi novinarstva, i pripadajućih metodičkih materijala.

Spomenute se teme na domaćoj i međunarodnoj razini još nisu istraživale što doprinosi značaju ovog projekta, posebno u kontekstu promjena koje tehnološki razvoj nameće svim društvenim praksama, pa tako i obrazovnoj.

Projekt okuplja znanstvenike te istraživače medija i novinarskog obrazovanja s visokih učilišta u Hrvatskoj i Europi, kao i diplomske i doktorske studente, a osmislila ga je i vodi docentica dr. sc. Tijana Vukić s Fakulteta za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije u Puli čiji je temeljni znanstveni interes novinarsko obrazovanje.

Značaj ovog projekta prepoznale su brojne institucije partneri i podupiratelji kao što su: Odsjek za informacijske i komunikacije znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Naklada Medijska istraživanja, Istraživački medijski centar-Podgorica (Crna Gora), *Temporary Working Group (TWG) of Journalism and Communication Education of the European Communication Research and Education Association (ECREA)*, *Inštitut za informatiko Fakulteta za*

elektrotehniko, računalništvo in informatiko Sveučilišta u Mariboru (Slovenija). Posebno ističemo potporu UNESCO-va sektora *Communication and Information* (Pariz) te Hrvatske komisije za UNESCO Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske koji su poduprli projektnu aktivnost izrade interaktivne mape studijskih programa koji obrazuju novinare u Europi. Više je dostupno na projektnoj mrežnoj stranici.

Launch of the international scientific project on European higher education of journalists in a digital environment

To whom it may concern, we hereby inform you that the international team of the institutional scientific project Higher Education of Journalists in a Digital Environment – HEJDE, oriented toward the research of possibilities, perspectives and challenges brought and/or posed before the academic education for journalists in Croatia and Europe by the digital environment, has been launched.

This is a three-year project (January 2021 – January 2024) financed by the Faculty of Interdisciplinary, Italian and Cultural Studies of the Juraj Dobrila University of Pula and created

and led by the PhD Tijana Vukić, assistant professor of Communication Sciences whose core scientific interest is in – journalism education.

The key project activities are:

1. Research on the digital environment of higher education of journalists in the Europe within which a publicly accessible interactive map of study programmes that educate journalists in EU will be created, the virtual international scientific conference *13th Media Dialogues* aiming at the scientific reflection on education for the media in a digital environment of the former Yugoslav republics will be organised, and a number of scien-

tific papers will be published in the international scientific journals *Media research* (SCOPUS) and *Media dialogues*

2. Research on the need and/or opportunity to implement a first online journalism study as specialist post-graduate one in the Croatian language intended for potential students from Croatia and neighbouring countries
3. Compilation of a digital collection of literature on journalism education and
4. Creation of a digital base of films which may serve as a digital teaching aid in higher education of journalists, as well as of the appertaining methodological materials.

These topics have not been studied yet, either on the domestic or the international level, which contributes to the project significance, especially in the context of the changes imposed by technological advancements on all social practices, and consequently the educational one.

The project gathers scientists and media and journalism education researchers from Croatian and European higher education institutions, as well as graduate and doctoral students.

The significance of the project has been recognised by numerous partner institutions and supporters such as: Department of Information and Com-

munication Sciences of the Faculty of Humanities and Social Sciences of the University of Zagreb, Media Research Publishing, Research media Centre – Podgorica (Montenegro), Temporary Working Group (TWG) of Journalism and Communication Education of the European Communication Research and Education Association (ECREA), Institute of Informatics of the Faculty of Electrical Engineering and Computer Science of the University of Maribor (Slovenia). We are especially proud of the support given by the UNESCO sector Communication and Information (Paris) and the Croatian Commission for the UNESCO of the Ministry of Culture and Media of the Republic of Croatia for the project activity about the creation of an interactive map of study programmes that educate journalists in Europe.

Find more about the project on its web page. Except on the web page, you can follow the latest news on the project Facebook page.

Please, inform the public about the launch of the project.

Should you have any further questions, feel free to contact me.

Yours faithfully,

Ph.D. Tijana Vukić,
assistant professor
HEJDE project leader
E: tijana.vukic@unipu.hr